

ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ – 2022 В РОБОТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК (станом на 15 жовтня 2022 року)

Протягом 2022 року в Україні були прийняті законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які мають безпосереднє відношення до публічних бібліотек і впливають на їхню роботу. Пропонуємо короткий огляд документів із визначенням змін, які вони несуть для публічних бібліотек.

1. Указ Президента України від 14 лютого 2022 року № 53/2022 «Про невідкладні заходи щодо консолідації українського суспільства». Цим Указом в Україні встановлене нове державне свято – День Єднання, який відзначатиметься щороку 16 січня. До цієї дати бібліотеки тепер можуть щороку планувати і проводити певні тематичні активності.

2. Закон України від 31 травня 2022 року № 2295-IX «Про внесення змін до статті 73 Кодексу законів про працю України щодо встановлення святкового дня – Дня Української Державності». Цим Законом частина 1 статті 73 КЗпП, де перераховуються усі офіційні неробочі та святкові дні, доповнена ще одним святковим днем – Днем Української Державності. І хоча зараз, під час воєнного стану в країні, ця стаття 73 КЗпП не діє, але після скасування воєнного стану день 28 липня в Україні буде вихідним, тому бібліотеки, як й інші установи, у цей день не працюватимуть.

3. Наказ Міністерства оборони України від 07 лютого 2022 року № 35 (zareestrovaniy v Min'yosti 21 bereznia 2022 roku) «Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 11 жовтня 2021 року № 313». Цим Наказом суттєво змінився минулорічний наказ Міноборони № 313, за яким працівниці бібліотечної сфери входили до переліку осіб жіночої статі, які мали стати на військовий облік в обов'язковому порядку. Тепер цей наказ і додатки до нього викладені у новій редакції, згідно з якою до «Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних» працівниці публічних бібліотек з дипломами навчальних закладів культури, мистецтв чи педагогічної освіти не входять. Тому в обов'язковому порядку на облік у військоматі (а радше у територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки, як тепер називається військкомат) такі бібліотечні працівниці не беруться (хоча можуть це зробити добровільно і в індивідуальному порядку).

4. 16 липня 2022 року набрав чинності підпункт 1 пункту 7 розділу IX «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», яким Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) доповнено двома новими статтями **188-52 «Порушення закону щодо функціонування і**

застосування української мови як державної» і 188-53 «Невиконання законних вимог Уповноваженого із захисту державної мови під час здійснення ним державного контролю за застосуванням державної мови», які передбачають накладення адміністративних штрафів за порушення «мовного» закону. Усім публічним бібліотекам як комунальним чи державним закладам культури варто пильнувати за чітким використанням української мови в усіх сферах робочих відносин, включаючи не лише безпосереднє обслуговування користувачів і проведення соціокультурних заходів, а й проведення зборів колективу, засідань та робочих нарад, ділове листування, використання комп'ютерних бібліотечних програм, створення медіапродукції, оформлення бібліотеками своїх сайтів, блогів та сторінок у соцмережах, видання ними локальних нормативних актів, робоче спілкування у відділах, які безпосередньо не займаються обслуговуванням користувачів, тощо.

5. Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. Профільне міністерство розробило рекомендації щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку із збройною агресією росії проти України з метою їх захисту від поширення ворожих інформаційних впливів.

Зокрема із бібліотечних фондів під вилучення підпадають книги: зміст яких порушує вимоги статті 2 закону «Про захист суспільної моралі»; внесені Держкомтелерадіо до переліку видань, які не рекомендовані до ввезення на територію України; внесені Держкомтелерадіо до переліку видань, яким відмовлено у ввезенні на територію України; автор (один із авторів) яких внесений до переліку осіб, що становлять загрозу національній безпеці; до авторів або видавництв застосовані санкції відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони; автори яких публічно підтримують агресію росії проти України.

Не рекомендує Міністерство зберігати у бібліотеках фізично зношені та морально застарілі видання, зокрема періоду СРСР, за винятком окремих екземплярів, що становлять ядро бібліотечного фонду (видання краєзнавчого характеру, книжкові пам'ятні видання).

Треба звернути увагу на те, що незалежно від форми власності, установи не можуть вилучати з фондів документи, які внесені до переліку цінних та рідкісних видань, унікальних документальних пам'ятних видань.

У профільному Міністерстві вважають, що бібліотекам варто припинити наповнення своїх фондів виданнями, які мають походження, виготовлені чи ввезені з території Росії чи окупованих територій України.

6. Закон України від 19 червня 2022 року № 2313-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидання і книгорозповсюдження». Цей Закон стосується, в основному, видавничої сфери, але він містить деякі норми, які

мають безпосереднє відношення до публічних бібліотек, зокрема, щодо поповнення бібліотечних фондів. Усі ці норми пов'язані з використанням всеукраїнського електронного каталогу «Книжки на ринку». Так, згідно з прийнятим Законом *«поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек за рахунок коштів державного та/або місцевого бюджетів здійснюється виключно книжковою продукцією, відомості про яку включені до електронного каталогу «Книжки на ринку»*. Тобто книгами, які не відображені у цьому каталозі, бібліотеки за державні чи місцеві бюджетні кошти не зможуть поповнити свої фонди (що не виключає можливості поповнення фонду такими книгами за інші, небюджетні кошти).

За новоприйнятим Законом до функцій Українського інституту книги, серед іншого, відноситься й *«реалізація програм для сприяння поповненню фондів бібліотек книжковою продукцією, відомості про яку включені до електронного каталогу «Книжки на ринку»*. Тобто Український інститут книги за державними програмами тепер поповнюватиме фонди тих українських бібліотек, які подали свої заявки і включені до переліку УІК, лише книгами з цього каталогу.

7. Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Ним встановлено багато новел у трудовій сфері (в основному обмежувального характеру), які вводяться на час дії воєнного стану. Так, зокрема, для усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, пов'язаних із масовою евакуацією населення, роботодавці у період дії воєнного стану можуть укладати з новими працівниками строкові трудові договори. У цей же період випробувальні терміни можна встановлювати будь-яким категоріям працівників (ст. 2 Закону).

У період дії воєнного стану за ст. 3 Закону роботодавець має право перевести працівника на іншу не обумовлену трудовим договором роботу без його згоди, якщо така робота не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій та інших небезпечних обставин. Норма про повідомлення працівника за 2 місяці про зміну істотних умов праці на час дії воєнного стану не застосовується.

За ст. 6 Закону нормальна тривалість робочого часу у період дії воєнного стану не може перевищувати 60 год на тиждень. А тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена до 24 год. У період дії воєнного стану не скорочується на 1 год робота напередодні святкових днів. Кількість надурочної роботи не обмежується. Якщо свято співпадає з вихідним, то цей вихідний не переноситься на наступний робочий день. Тепер працівників можна залучати до роботи у вихідні та святкові дні, оскільки норми ст. 71-73 КЗпП України у період воєнного стану не застосовуються. Не застосовуються обмеження щодо роботи й у нічний час (крім вагітних, жінок із дитиною до 1 року, осіб з інвалідністю). Жінки можуть залучатися за їхньою згодою на важкі, шкідливі, небезпечні та підземні роботи.

Під час воєнного стану дія окремих положень колективного договору може бути зупинена за ініціативою роботодавця (ст. 11 Закону). Основна щорічна відпустка у цей період обмежується терміном у 24 календарні дні. На прохання працівника відпустка без збереження заробітної плати надається без обмеження строку (ст. 12 Закону). Законом вводиться поняття «призупинення дії трудового договору» (ст. 13), але при цьому трудові відносини не припиняються. Його використовують тоді, коли працівника тимчасово неможливо забезпечити відповідною роботою.

8. Закон України від 01 липня 2022 року № 2352-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин». Майже через чотири місяці після набрання чинності попереднім «трудовим» законом, який носив досить жорсткий характер щодо працівників, приймається цей Закон, який набрав чинності 19 липня 2022 року, що вносить низку «пом'якшуючих» змін у сферу трудових відносин в Україні. Тому до одних і тих же трудових відносин, які врегульовані і цим, і попереднім законом, застосовуються норми саме цього Закону.

За цим Законом якщо особа працює за строковим трудовим договором, то вона повинна бути проінформована роботодавцем про наявні вакансії за безстроковим трудовим договором. Якщо працівник працює дистанційно, то роботодавець зобов'язаний забезпечити його необхідним обладнанням, а інструктажі та ознайомлення з наказами проводити дистанційно із використанням електронного підпису.

З'явилися три нові підстави для розірвання трудового договору: смерть ФОП-роботодавця, смерть працівника (або визнання їх безвісти відсутніми), а також «відсутність працівника на роботі та інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці поспіль». Також з'явилася додаткова підстава для розірвання трудового договору з працівником за ініціативою роботодавця: неможливість забезпечити працівника роботою, визначеною трудовим договором, у зв'язку із знищенням засобів виробництва та майна роботодавця внаслідок бойових дій і немає можливості перевести працівника на іншу роботу.

У період дії воєнного стану повідомлення працівника про зміну істотних умов праці здійснюється не пізніше дня запровадження таких умов. А норма попереднього «трудового» закону про збільшення тривалості робочого тижня до 60 год уточнена, що це стосується лише підприємств критичної інфраструктури.

Торкнулися зміни і порядку надання відпусток, встановленого березневим законом: роботодавець може (але не зобов'язаний) обмежувати щорічну відпустку максимальним розміром у 24 календарні дні. Але якщо відпустку таки обмежили 24-ма календарними днями, а реальна відпустка у працівника більша, то усі невикористані дні можна буде взяти після припинення чи скасування воєнного стану (вони не пропадають). Якщо особа офіційно набула статусу ВПО або виїхала за межі України, то їй за заявою в

обов'язковому порядку надається відпустка без збереження заробітної плати, але не більше 90 календарних днів.

Слід підкреслити, що ця відпустка до 90 днів не замінює відпустку без збереження зарплати для будь-яких категорій осіб і без обмеження строку на період дії воєнного стану, яку встановив попередній «трудовий» закон, прийнятий у березні. Тобто тепер є два види відпусток без збереження зарплати під час дії воєнного стану (встановлені березневим і липневим законами), та, що встановлена у березні, надається на розсуд роботодавця, а та, що встановлена у липні – в обов'язковому порядку.

Також згідно з Законом на період дії воєнного стану роботодавець і працівник можуть домовитися про електронну комунікацію і передачу документів електронним способом. У період дії воєнного стану інспекції з питань праці можуть здійснювати перевірки установ за заявами працівника чи профспілки стосовно припинення трудових договорів, виявлення неоформлених працівників та щодо дотримання нових трудових правил під час війни.

Законом детально прописаний порядок призупинення дії трудового договору. Також зазначено, що попередній «трудовий» закон про роботу у період воєнного стану, прийнятий у березні, автоматично втратить чинність з дня припинення чи скасування в Україні воєнного стану.

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2021 року № 1355 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 98». Ця Постанова з початку 2022 року суттєво збільшує розмір добових витрат на відрядження осіб, що працюють у бюджетних установах (в т.ч. й у публічних бібліотеках), із 60 грн до 300 грн. Крім того, збільшується гранична сума витрат, які можуть бути відшкодовані за найм житла «бюджетників» у відрядженні з 600 грн. до 900 грн. за добу проживання. Водночас ця Постанова зобов'язує керівників бюджетних установ, в т.ч. й бібліотек, вживати заходів для мінімізації витрат на службові відрядження шляхом оптимізації кількості відряджених працівників, терміну відряджень, зменшення витрат на оплату проїзду та найм житла, а також шляхом проведення ділових зустрічей чи переговорів в режимі онлайн (без відряджень).

10. Рішення робочої групи з оновлення змісту навчальних програм із зарубіжної літератури для 6-11 класів закладів загальної середньої освіти від 13 червня 2022 року (Протокол № 2) та наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698. Зважаючи на необхідність моральної підтримки учнівської молоді та зміцнення духовної сили української нації за допомогою надбань класичної та сучасної літератури світу, вирішено оновити зміст навчальної програми із зарубіжної літератури для 6-11 класів, вилючивши з неї твори російських та білоруських авторів, і частково замінивши їх на інші твори зарубіжних письменників.

Згідно з цим Рішенням та відповідним Наказом МОН, із навчальної програми вилучаються твори російських письменників: Крилова, Пушкіна, Лермонтова, Тютчева, Фета, Чехова, Гріна, Достоевського, Пастернака, Окуджави, Симонова, Маяковського, Блока, Ахматової, Арамштам, білоруса Бикова, а також твір «Алхімік» бразильського письменника Коельйо. Тому на видання цих авторів, скоріш за все, буде зменшений читацький попит у бібліотеках. Залишаються згідно з Наказом МОН у навчальній програмі твори Булгакова, Гоголя і Короленка, хоча робоча група в своєму Рішенні зазначила, що їх теж треба виключити.

Натомість включаються до програми твори інших зарубіжних авторів. Що ж має бути у фондах публічних бібліотек (і перш за все саме в юнацьких), щоб задовольнити нові потреби підлітків стосовно творів із оновленої програми зарубіжної літератури, які призначені для обов'язкового текстуального вивчення? Це: байки Лафонтена, «Вождь червоношкірих» О. Генрі; «35 кіло надії» Анни Гавальди; «Чи вмієш ти свистати Юганно?», «Диваки і зануди», «Маленька книжка про любов» Ульфа Старка; «Хлопчик у смугастій піжамі» Джона Бойна; «Дитя Ноя» Еріка-Емманюеля Шмітта; «Собор Паризької Богоматері» Віктора Гюго; «Гордість і упередження» Джейн Остін; «Чума» Альбера Камю; «Серце півми» Джозефа Конрада; «Джен Ейр» Шарлотти Бронте; «Енн із Зелених Дахів» Люсі Мод Монтгомері. Ці твори українською мовою мають бути в достатній кількості у фондах публічних бібліотек, оскільки на них буде попит серед учнівської молоді.

Публічним бібліотекам варто переглянути свої фонди стосовно перерахованих вище авторів і актуалізувати ці фонди відповідно до нових вимог часу. Крім того, варто запланувати різноманітні соціокультурні заходи та створення медіапродукції, пов'язаних з новими авторами та творами з оновленої шкільної програми.

11. Маніфест Міністерства культури та інформаційної політики України «Культурна консолідація задля перемоги» (червень 2022 року). У цьому документі, який був прийнятий за участі відомих діячів культури України, сформульовано 12 принципів культурної політики України у нинішніх воєнних реаліях за трьома напрямками: «Пишаймося спадком», «Віримо в перемогу сьогодні» та «Творимо майбутнє».

Автори Маніфесту виокремлюють такі принципи культурної політики: популяризація культурно-історичного спадку, іміджева репрезентація на глобальній арені, відновлення пошкоджених пам'яток культури, підтримка бойового духу бійців ЗСУ, заснування у тилу творчих резиденцій для митців, популяризація культурних здобутків сьогодення, участь українських діячів культури у фестивалях, виставках, ярмарках, проєктування майбутніх українських міст і наповнення публічних просторів творами мистецтва, меморіалізація місць воєнних злочинів та подвигів українських воїнів, широкий суспільний діалог щодо топоніміки міст, наповнення змісту освіти (в т.ч. й мистецької), репертуарів театрів та

концертів тощо. Саме у цих культурних нішах необхідно консолідувати свої зусилля українцям, що працюють у сфері культури та мистецтв.

Публічні бібліотеки можуть (і повинні) брати участь у реалізації окремих зазначених напрямків роботи, таких, наприклад, як *«популяризація культурно-історичного спадку»*, яке полягає у підвищенні рівня обізнаності українців щодо власної історії та її культури. Автори Маніфесту зазначають, що методи поширення інформації повинні бути масовими, щоб охопити якнайширшу аудиторію. Так само бібліотеки можуть долучитися до діяльності у межах напрямку *«іміджева репрезентація на глобальній арені»*, яка передбачає чітке дистанціювання від російської культури, розвиток і створення онлайн контенту, що репрезентуватиме українську історію, мистецтво, культурне розмаїття, кухню, матеріальні пам'ятки тощо.

Таким чином, у 2022 році в Україні були прийняті ряд нових законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, а також актів, які носять рекомендаційний характер, які мають враховувати у своїй роботі публічні бібліотеки, щоб їхня діяльність здійснювалася у рамках чинного законодавства і відповідала вимогам часу.